

Lubomír Vondráček, Jan Vondráček

POCHYBENÍ A SANKCE PŘI POSKYTOVÁNÍ OŠETŘOVATELSKÉ PÉČE

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

ZENTIVA

Nakladatelství děkuje firmě ZENTIVA, a. s., generálnímu sponzorovi knihy, za finanční podporu, která umožnila vydání této publikace.

POCHYBENÍ A SANKCE PŘI POSKYTOVÁNÍ LÉKAŘSKÉ PÉČE

Hlavní autor:

JUDr. MUDr. Lubomír Vondráček – odbor vnitřního auditu a kontroly
FN Motol, Praha

Spoluautorka:

JUDr. Vladimíra Dvořáková – právní odbor FN Motol, Praha

Recenzenti:

Doc. MUDr. Karel Dohnal, CSc.

Ing. Alexandr Stožický, CSc.

JUDr. Ing. Petr Vaněk

© Grada Publishing, a.s., 2007

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2007

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 2882. publikaci

Odpovědná redaktorka Mgr. Jitka Straková

Sazba a zlom Linda Marečková

Počet stran 76

1. vydání, Praha 2007

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků, což není zvláštním způsobem vyznačeno.

Postupy a příklady v této knize, rovněž tak informace o lécích, jejich formách, dávkování a aplikaci jsou sestaveny s nejlepším vědomím autorů. Z jejich praktického uplatnění ale nevyplývají pro autory ani pro nakladatelství žádné právní důsledky.

Všechna práva vyhrazena. Tato kniha ani její část nesmějí být žádným způsobem reprodukovány, ukládány či rozšiřovány bez písemného souhlasu nakladatelství.

ISBN 978-80-247-2181-1 (tištěná verze)

ISBN 978- 80-247- 6003-2 (elektronická verze ve formátu PDF)

© Grada Publishing, a.s. 2011

Obsah

Předmluva	9
Úvod	11

ČÁST OBECNÁ

Lékař jako poskytovatel ošetrovatelské péče	15
Lékař jako obviněný	16
Lékař jako pachatel	17
Lékař jako svědek	18
Lékař jako zaměstnanec	21
Lékař jako zaměstnavatel	22
Lékař jako občan	23
Škoda při poskytování zdravotní péče	24

ČÁST SPECIÁLNÍ

Kauza č. 1 Záměna stran při operaci	27
Kauza č. 2 Hnisání a jizva	29
Kauza č. 3 Rouška v dutině hrudní	32
Kauza č. 4 Poranění zubu	35
Kauza č. 5 Poučení pacienta	37
Kauza č. 6 Propouštěcí zpráva	39
Kauza č. 7 Brýle	42
Kauza č. 8 Zánět nebo poranění žil	44
Kauza č. 9 Ochrana osobnosti	47
Kauza č. 10 LSPP – taxi	50
Kauza č. 11 Nesouhlas s transfuzí	52
Kauza č. 12 Opiáty u závislosti	55
Kauza č. 13 Sklo v ráně	57
Kauza č. 14 Pád po premedikaci	59
Kauza č. 15 Ankylóza interfalangeálního kloubu	61
Kauza č. 16 Rozpory v anamnéze	64

Kauza č. 17 Komplikace po intubaci	66
Kauza č. 18 Informace o histologickém vyšetření	69
Kauza č. 19 Zákaz návštěv	71
Kauza č. 20 Osobní prohlídka	73
Závěr	75
Prameny práva	76

Za připomínky děkujeme:

Prim. MUDr. Otakarovi Budovi

Prim. MUDr. Ivě Kellnerové

Mgr. Kateřině Pšcolkové

Za recenzi děkujeme:

Doc. MUDr. Karlovi Dohnalovi., CSc.

Ing. Alexandrovi Stožickému, CSc.

JUDr. Ing. Petrovi Vaňkovi

Všechny případy zde uvedené se opravdu staly, a to tak, jak je popsáno. Pouze místo, čas i osoby jsou změněny tak, aby zdravotnické zařízení ani osoby nemohly být identifikovány. Také proto je při označení osob užíváno vždy neurčité jméno Nováková, Novák, Horáková, Horák. Pokud se někdo v uvedené kauze pozná, jde o podobnost čistě náhodnou, neboť byly vybrány pouze kauzy, které se vícekrát v podobné formě opakovaly.

Podáním se rozumí trestní oznámení, požadavek na odškodné, stížnost nebo požadavek na potrestání zaměstnance.

Stylizace a formální úprava podání byly ponechány nezměněny a nebyly podstatně opravovány.

Předmluva

Zdravotnické právo prošlo za poslední léta zásadními změnami, se kterými se poskytovatelé zdravotní péče musí seznámit, aby tuto péči poskytovali v souladu s platnými právními předpisy. Význam právní problematiky je v praxi lékařů stále aktuálnější.

Kniha „Pochybení a sankce při poskytování lékařské péče“ je vhodným učebním textem pro postgraduální i pregraduální vzdělávání lékařů. Pojednává o praktických otázkách právní odpovědnosti v medicíně i o možnostech právní ochrany lékařů z pohledu současného práva. Kniha je rozdělena na část obecnou a část speciální.

Obecná část se zabývá poskytováním zdravotní péče a lékař zde vystupuje ve svých nejrůznějších rolích – jako poskytovatel zdravotní péče, obviněný, pachatel, svědek, zaměstnanec i zaměstnavatel a občan. Je zde zmíněna i škoda při poskytování zdravotní péče.

Ve speciální části jsou uvedeny jednotlivé častěji se opakující případy pochybení týkající se například operačních výkonů (záměna stran při operaci, hnisání a jizva, rouška v dutině hrudní, poranění zubu...), poučení pacienta, souhlasu a nesouhlasu pacienta, vedení dokumentace, ochrany osobnosti apod. Jednotlivé kauzy jsou podrobně rozebrány – je zde uvedeno obvinění z pochybení (trestní oznámení, požadavek na odškodné, stížnost, požadavek na potrestání zaměstnance...), skutkový stav věci, diskuse a závěr.

Kniha se přehlednou a srozumitelnou formou snaží seznámit čtenáře se závažnými případy z lékařské praxe.

Doc. MUDr. Karel Dohnal, CSc.

Univerzita Karlova – 2. lékařská fakulta v Praze
Ústav veřejného zdravotnictví a preventivního lékařství

Úvod

Poskytování zdravotní péče je činnost složitá, velice citlivá, ale i stále více riziková oblast, při které jsou na lékaře kladeny stále větší nároky na jeho odbornost i morální kvality. Lékař je také čím dál tím častěji volán k odpovědnosti za péči, kterou bona fide poskytl.

Ošetřující lékař poskytující zdravotní péči vystupuje především jako konkrétní fyzická osoba, tedy jako **poskytovatel** konkrétního výkonu či zákroku, ale také jako **obviněný**, pokud se pacient domnívá, že výkon nebyl poskytnut správně – to je byl proveden non lege artis, případně jako **pachatel** trestného činu nebo škůdce, který způsobil škodu na zdraví či majetku (pokud tak bylo prokázáno), a také jako **svědek**, který má vypovědět o věci, jež je předmětem šetření.

Ošetřující lékař poskytuje zdravotní péči především jako zaměstnanec zdravotnického zařízení, a to buď jako vedoucí zaměstnanec, jestliže zastává nějakou funkci, nebo jako zaměstnanec podřízený. Nelze přehlížet ani skutečnost, že lékař vystupuje také jako zaměstnavatel. Ve všech případech má však lékař práva i povinnosti jako fyzická osoba dříve označovaná jako občan. Poněkud mimořádné postavení má lékař poskytující první pomoc mimo rámec svého zaměstnání.

Je třeba zdůraznit skutečnost laicky odmítanou, že žádný zdravotnický výkon není prost rizika komplikací. Z toho je potom zřejmé, že každý výsledek medicínského snažení je vystaven možnosti obvinění z pochybení při jeho provádění. Každá činnost, a tím spíše činnosti související s poskytováním zdravotní péče, je provázena možností vzniku škody majetkové i nemajetkové. Proto upozorňujeme, že lékaři jsou stále častěji voláni k odpovědnosti také v oblasti ochrany osobnosti. Ošetřující lékař je tedy volán k odpovědnosti nejen v případech, kdy pacientovi ublíží na zdraví, ale i tehdy, jestliže způsobí jinou škodu, včetně škody představované zásahem do osobnostních práv pacienta, zejména do práva na zachování lidské důstojnosti či ochrany pacientova soukromí.

ČÁST OBECNÁ

Listina základních práv a svobod

Čl.1

Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné.

Lékař jako poskytovatel ošetrovatelské péče

Lékař poskytuje zdravotní péči v souladu se svojí pracovní náplní a podle pokynu nadřízeného vedoucího zaměstnance dle své kvalifikace, a to bez dozoru nebo pod dohledem.

Zdravotní péči poskytuje *lege artis*, což v praxi znamená v souladu s předpisy, které upravují poskytování zdravotní péče, a podle doporučení a standardů, pokud je provádění konkrétního postupu lékařem standardy upraveno.

Lékař poskytuje zdravotní péči na základě požadavků pacienta a jeho souhlasu s konkrétní péčí, o jejímž postupu a riziku je pacient předem poučen. Lékař může odmítnout poskytnout péči, zejména konkrétní výkon, který je v rozporu s postupem *lege artis* nebo který by pacienta evidentně poškodil, jestliže by škoda vzniklá postupem, který požaduje pacient, byla větší nebo stejná jako bez provedení výkonu nebo s provedením výkonu doporučeného lékařem.

Lékař jako obviněný

Obvinít z pochybení může lékaře kdokoliv. Zpravidla tak činí pacient či jeho rodinný příslušník, ale také jiný zdravotnický pracovník. Obvinění může vznést již při podezření, že nastalo pochybení a byla způsobena následná škoda.

Obvinění, že lékař, zejména při operačním zákroku, pochybil, ať už skutečně, nebo domněle, může poškozený vznést k vedení zdravotnického zařízení, může se však obrátit také na zdravotní pojišťovnu nebo i na profesní organizaci. Stále častěji je obvinění adresováno rovněž orgánům činným v trestním řízení.

Obvinění může být podáno formou stížnosti, která je zpravidla adresována vedení zdravotnického zařízení nebo zdravotní pojišťovně, ale i profesní organizaci.

Pokud má poškozený dojem, že byl pochybením spáchán trestný čin, obrací se na orgány činné v trestním řízení. Trestní oznámení zpravidla podává právní zástupce poškozeného.

Je však třeba činit zásadní rozdíl mezi obviněním a odsouzením, neboť každé obvinění neznamena, že obviněný bude pravomocně odsouzen.

Obviněný má vždy právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kládou za vinu, a ke všem předloženým důkazům, a to buď sám, nebo prostřednictvím svého právního zástupce.

U zaměstnavatele se obtížně prosazuje, že obviněný lékař neztrácí způsobilost k výkonu svého povolání.

Jednou ze základních zásad ovládajících trestní řízení je zásada *in dubio pro reo*, to znamená, že vzniklá pochybnost je ve prospěch vinného.

Je však také třeba zdůraznit a vyžadovat, že na obviněného lékaře je nutno pohlížet jako na osobu nevinou, a to vždy až do doby nabytí právní moci rozhodnutí soudu, na jehož základě byl odsouzen.

Lékař jako pachatel

Pokud se obvinění, že lékař pochybil a byl spáchán trestný čin ublížení na zdraví, případně těžká újma na zdraví, prokáže a lékař se nevyviní, dostává se do postavení pachatele protiprávního (trestného) činu. Poškozený pak podle svých představ požaduje satisfakci, kterou může být trest uložený v souladu s ustanovením trestního zákona, ale také odškodnění stanovené podle příslušného právního předpisu (vyhlášky o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění) v občanskoprávním řízení.

Při pracovněprávním řešení pochybení může být s pachatelem v závažných případech pochybení ukončen pracovní poměr například pro hrubé porušení pracovní kázně, u méně závažných činů může být lékař potrestán například snížením nebo odnětím osobního nebo motivačního hodnocení na určitou dobu.

Obviněný má právo na obhájce, kterým v trestněprávním řízení bývá advokát zapsaný v seznamu advokátů, kterého si obviněný vybere nebo mu bude určen *ex offio*.

Je třeba zdůraznit a trvat na tom, že pokud není obviněný uznán vinným a pravomocně odsouzen, má právo na to, aby na něj bylo pohlíženo jako na nevinného. To je třeba zdůraznit i při jednání se zaměstnavatelem.

Lékař pravomocně odsouzený ztrácí způsobilost k výkonu svého povolání pouze v případě, že byl pravomocně odsouzen a soudem mu byl uložen trest zákazu činnosti. To bývá zpravidla pro nedbalostní trestný čin ublížení na zdraví nebo pro těžkou újmu na zdraví, event. s následkem smrti.

Lékař jako svědek

Zvýšenou pozornost je třeba věnovat faktu, že lékař je v souvislosti s narůstajícím počtem stížností a trestních oznámení stále častěji volán jako svědek. Tato skutečnost je dána faktem, že skutečná nebo i domnělá pochybení jsou pak předmětem šetření příslušných orgánů, v jejichž kompetenci šetření je, a to včetně orgánů činných v trestním řízení.

V rámci šetření jsou pak členové týmu, kteří jsou povinni péči poskytovat, voláni k podání vysvětlení či svědeckých výpovědí, což se samozřejmě týká i lékařů.

Lékař může být svědkem v řízeních disciplinárních, což je nejčastější případ, ale i v řízeních trestních a občanskoprávních – zpravidla ve sporech o náhradu škody.

Povinnost svědčit je zásadně všeobecná. Svědek má za povinnost se k jednání dostavit na základě předvolání, které je zpravidla písemné, přípustné je ale i předvolání ústní.

Svědék je nezastupitelný jinou osobou, lékař tedy nemůže za sebe poslat někoho jiného, ale může mít při vysvětlení právníka. Ten nepodává a ani nemůže podávat za klienta žádné vysvětlení a nemůže odpovídat za svědka, může však hájit práva svého klienta, zejména vznášet námitky proti otázkám v průběhu výslechu.

Postavení lékaře jako svědka je také třeba odlišit od lékaře-znalce. Znalec, oproti svědkovi, posuzuje po stránce odborné dané skutečnosti a vyhotovuje znalecký posudek, aniž by byl dané události osobně přítomen.

V trestněprávním řízení je třeba rozlišovat svědka, který podává svědectví, a obviněného. Svědek pouze vypovídá o skutečnostech, které vnímal svými smysly, především co viděl nebo slyšel, vypovídá tedy o tom, co je mu známo o činu, pachateli nebo důležitých okolnostech – podává tedy svědectví o závažných a rozhodných skutečnostech pro řešený čin. Svědek nemá čin posuzovat.

Sestra podávající svědectví nemá vyjadřovat své soudy o kvalitě diagnostického procesu nebo hodnotit léčbu.

Před začátkem podávání svědectví nebo vysvětlení, případně výpovědi, musí být každý svědek nejprve poučen o svých právech a povinnostech, protože předpisy upravující tuto oblast stanovují také právo nevypovídat a situaci, kdy je zákaz vypovídat o některých skutečnostech.

Zákaz výpovědi: Svědek nesmí být vyslýchán tehdy, jestliže by svou výpovědí porušil státem uloženou nebo uznávanou mlčenlivost, leda že byl této povinnosti příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má, zbaven.

Zákaz výslechu se nevztahuje na svědeckou výpověď týkající se trestného činu, stran kterého má svědek oznamovací povinnost. To se týká například svědectví lékaře o syndromu týraného dítěte.

Právo odepřít výpověď: Právo odepřít výpověď má lékař stejně jako každý jiný. Může odepřít svědčit ve věci obviněného příbuzného v přímém pokolení (to je sourozenec, manžel,...).

Stejně tak může odepřít vypovídat, jestliže by svojí výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém nebo jiné osobě v poměru rodinném nebo obdobném, jejíž újmu by právem pocíťoval jako újmu vlastní.

Odepřít výpověď nemůže lékař stejně jako u zákazu výpovědi, pokud vystupuje jako svědek v případě, že ten, jehož se svědecká výpověď týká, má stran trestného činu oznamovací povinnost podle trestního řádu.

Svědkové, zejména s větším časovým odstupem od události, nevyjadřují někdy objektivně konkrétní fakta, častěji sdělují spíše svoje postoje k věci i obviněnému lékaři či svůj subjektivní názor více či méně účelově zkreslený podle toho, jak se cítí být sami událostí ohroženi.

Chybou je, pokud při podávání svědectví svědek vystupuje a dělá závěry pod vlivem emocí nebo podává svědectví se zkreslením skutečností, ať již vědomým nebo nevědomým. Zásadní chybou rovněž je, pokud svoji výpověď bagatelizuje bez uvědomění si dopadu svého tvrzení.

Pokud je svědků více, je třeba, aby časové či jiné údaje nebyly ve vzájemném rozporu.

Lékař také dodává podklady soudnímu znalci nebo podává svědectví na základě záznamů ve zdravotnické dokumentaci. Ta je často nečitelná, obsahuje zkratky pouze místně známé a postrádá časové údaje. Většinou obsahuje obecné subjektivní obtíže, méně často objektivní nález. Komplikace jsou popisovány více než stručně.

Je třeba si uvědomit, jaké obtíže nastávají, pokud lékařská dokumentace obsahuje jiné údaje, než jsou uvedeny v dokumentaci sester, nebo dokonce údaje protichůdné (u obézního pacienta s počínající sepsí byl dle výpovědi lékaře deku-bitus v sakrální krajině, dle sestry byla kůže čistá!).

Pokud lékař podává svědeckou výpověď, měla by být *věcná, objektivní a odborně správná*. Navzdory kvalifikaci, kterou lékaři nesporně mají, se při svědeckých výpovědích setkáváme občas i s neodborným tvrzením.

Při kolizích jsou problémy s obsahem termínu „dezorientovaný pacient“. To se týká zejména případů svévolných opuštění oddělení s tragickými následky pro pacienta a suicidií pacienta na oddělení.

Je třeba, aby si lékař, který podává svědectví, uvědomil následky svého svědectví a přistupoval k němu s odpovídající odpovědností a vážností. Případně využil možnosti, kterou mu zákon dává, to je podávat svědectví za přítomnosti právníka, který lékaře poučí o jeho právech a o postupu a chování při podávání svědectví.

Diskutabilní je doporučení, aby pokud se již na oddělení stane událost, která bude vyžadovat řešení a může být předmětem šetření či eventuálně svědectví, byla tato událost neprodleně projednána v týmu, který péči poskytoval. Jestliže k takovému jednání dojde, je třeba, aby v klidu, korektně a bez emocí byly vyjasněny postupy a činnosti všech zúčastněných, ujednocen odborný závěr, později respektovaný a uváděný všemi přítomnými, tak aby jejich výpovědi byly objektivní, věcné, pravdivé, nezkreslené a oproštěné od emocí. Toto jednání by mělo proběhnout co nejdříve po zjištění nežádoucí události, to je v době, kdy ještě nebyla podána stížnost nebo trestní oznámení. Pokud je osoba účastná na události poučena, aby v případě, že bude požadováno její vysvětlení nebo svědectví, vypovídala věcně a pravdivě, nelze pak tento postup napadat pro nepřípustné ovlivňování svědků.

Lékař jako zaměstnanec

Lékaři vystupují v poskytování zdravotní péče jako vedoucí zaměstnanci (primáři, vedoucí oddělení apod.) nebo jako lékaři v postavení podřízeném. V obou případech mají svá práva a povinnosti odpovídající jejich funkčnímu zařazení. Pro určení rozsahu práv a povinností je rozhodující funkční zařazení lékaře. Funkční zařazení je podmíněno potřebnou kvalifikací, která je stanovena právním předpisem. Pokud zaměstnanec předepsanou kvalifikaci nemá, nemůže být do funkce trvale ustanoven.

Lékař v kterémkoliv funkčním zařazení poskytuje zdravotní péči v rozsahu stanoveném obecně závaznými předpisy, lékařské výkony a ostatní činnosti s nimi související jsou pak určeny jeho pracovní náplní, která je nedílnou součástí svobodně uzavřené pracovní smlouvy. Zaměstnanec však také vykonává činnosti podle pokynů nadřízeného, které jsou zpravidla ústní a nemusí být vždy dávány písemně.

Lékař jako zaměstnavatel

Lékař, který nepracuje ve zdravotnickém zařízení jako zaměstnanec, ale poskytuje zdravotní péči v nestátním zdravotnickém zařízení jako jeho provozovatel nebo majitel, vystupuje též jako zaměstnavatel. Vždy zaměstnává sestru, ale může zaměstnávat také další lékaře nebo jiné zaměstnance – například účetní nebo uklízečku. A to se všemi povinnostmi zaměstnavatele, ale i s právy, které zaměstnavatel má. Lékař jako zaměstnavatel je oprávněn požadovat správné plnění úkolů dohodnutých v pracovní náplni a požadovat také plnění úkolů daných jeho pokynem.

Zaměstnavatel je oprávněn, ale i povinen požadovat od svých zaměstnanců, aby chránili majetek i dobré jméno zaměstnavatele a nejednali v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele.

Povinností lékaře jako zaměstnavatele je poučit zaměstnance o jejich právech, povinnostech a právních předpisech, které činnost zaměstnance upravují. Jeho povinností je rovněž kontrolovat práci i dodržování předpisů.